

Teknoloji ve Sanat: Sanattaki Güncel Dalgalanmalar

Selçuk Artut

Sanat, üzerinde hemfikir olunması imkansız tasviri ile mutlaklık özelliğinden bağımsız bir yapıda insan zihninde belirsiz bir şekilde süregelen bir fenomendir. Kavramlar ise zaman içinde üzerlerine yüklenen farklı anlamlar ile devingen bir yaşam sürmektedirler. Bilgi tüketiminin karşı gelinemeyen hızı sebebiyle sanat algısına bakıldığında güncel olan kayıt altında olandan çok daha sıcak işlenmektedir. Ancak bu koşuşturmada zamanın keskin filtresi bizlere kalıcı olanı henüz eleyememektedir. Günümüze baktığımızda “Sanat”, içinde yaşadığımız çağın en sıcak gündemi olan Teknoloji’den derinlemesine beslenmektedir. Teknoloji çağlar sonra yeniden sanat ile yan yana durmayı denemektedir. Teknolojinin zaman zaman sanattan kopuşu ve geri gelişlerindeki dalgalanmalar, sanatın özünün temsilinde ne gibi erozyonların oluşmasına sebep vermektedir?

2000li yıllarda adını sıkça duymaya başladığımız ve popülerleşen bir terim haline gelen “disiplinler-arası” kavramını irdelediğimizde, altında yatan etmenlerin ne olduğu sorgusu tarihi bir sürecin araştırılmasını gerektirmektedir. Disiplin ayrımı neden var olmuştur? Disiplinler-arası yaklaşım doğal bir süreç sonucunda mı ortaya çıkmıştır? Günümüz eğitim ders programları incelendiğinde özellikle endüstri devrimi sonrası dönemde uzmanlaşmaya yönelik bir eğilim olduğunu görmekteyiz. İnsan medeniyetinin sunduğu bilgi ve becerinin insanın kapasitesinin üstünde bir seviyede gelişmesi ile Antik Yunan’da ve sonrasında İslam Rönesans’ı diye bilinen Doğu Aydınlanması’nda rastladığımız, İngilizcesi “polymath”, Türkçe karşılığı

ise çok bilgili kimse olarak bilinen kişi olma hali yerini çok yönlü, disiplinler-arası olmaya bırakmaktadır. Antik Yunan düşünürü Pisagor'u incelediğimizde ilgi alanlarının felsefe, matematik, astronomi, teoloji ve tıp gibi geniş bir perspektifte olduğunu görmekteyiz. Matematik alanında Pisagor teoremini öğrenmeden eğitimini bitirmiş birinin varlığından kuşku duymak gerekir. Bu anlamda Pisagor belki de dünyanın en çok bilinen aydını olarak tarihte yerini almış olabilir. Üzerinde çalıştığı sayılar kuramı ile ilgili uğraşlarını astronomi ve müzik alanlarına taşıyarak, mutlak uyumun matematiksel temsili üzerine düşünceler üretmiştir. 12. Yüzyılda Cizre'de doğmuş olan bir başka düşünür El-Cezeri'ye baktığımızda mekanik mühendisliği, matematik, sanat gibi birçok değişik alanda çağının çok ötesinde başarılı eserler ürettiğini görmekteyiz. "Makine Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamalar" (1206) isimli kitabında 100'ün üzerinde mekanik cihazın çalışma prensiplerinden detaylı olarak bahsetmektedir. El-Cezeri, suyun taşınması ve kullanılması üzerine dahice tasarlanmış çok çeşitli mekanik sistemler önermesinin yanı sıra fikirlerini kitabında açıklarken minyatür tekniği ile bizzat bu fikirleri resmetmiştir. El-Cezeri'nin "Filli Su Saati" isimli çalışması mekanik biliminin ve sanatın iç içe olduğu son derece ilgi çekici bir eserdir. Elbette sanatçı bilimsanı bağlamında Leonardo da Vinci'den bahsetmemek mümkün değildir. Vinci'nin ürettiği birçok eserde sanat ve bilimin en üst seviyede bir araya geldiğini görmekteyiz. Wikipedia internet sitesinde Vinci için şu ifadeler yer almaktadır:

"Rönesans döneminde yaşamış İtalyan hezârfen, döneminin önemli bir düşünürü, mimarı, mühendisi, mucidi, matematikçisi, anatomisti, müzisyeni, heykeltıraşı, botanisti, jeoloğu, kartografı, yazarı ve ressamıdır." http://tr.wikipedia.org/wiki/Leonardo_da_Vinci (12.01.2015)

Uygarlık tarihinde çok yönlü başarılarıyla yer etmiş şahsiyetlerin varlığından Endüstri Devrimi sonrası pek söz etmemiz mümkün değildir. İnsanı olabildiğince şekillendiren otoriteye bağlı sistematik bir kurgu olan eğitim, felsefi anlayışında uzmanlaşmayı tercih eder bir vücuda bürünmüştür. Özellikle Fordizm etkisi ile yaygınlaşan tek bir alanda uzmanlık ve onu mükemmel hale getirme dürtüsü – ki Marx bunun sonucuna yabancılaşma demektedir – uğraşları hayattan kopuk hale getirmekte ve emeller sahiplerini yitirmekte, tatmin tepeden inmece bir arzuya dönüşmektedir. Netice olarak

örneğin bir tıp doktoru, ziraat mühendisinin uğraşlarından, bir heykeltıraş atom mühendisinin deneylerinden habersiz hayata ve hayatlarına değer katmaya çalışmaktadırlar. Geline bu noktada inşa edilmiş olan toplum modelinde ilerleme başıboş bir gelişim çabasına dönüştürülmüş ve başarının öz kriteri, materyal edinimi yani kapital mücadelesi haline getirilmiştir. Oysa dünya, sorumsuzca yapılan bilimsel gelişmelere dayalı hatalarla –ki buna Paul Virilio afet demektedir – insan uygarlığı neredeyse dünyamızı yok edecek bir yok etme gücüne ulaşmıştır. Gittikçe birbirinden uzaklaşan ve sosyal hayattan kopuk hale gelen profesyonel uğraşlarda artık fikrîsel anlamda bir çeşit tıkanma yaşamaktadır. Bunun sonucu olarak bu alanlar birbirlerine yüzlerini çevirerek etrafındakilerin farkına varmaya başlamışlardır. Heidegger'in ifade ettiği laboratuvar ortamında kurgulanan dünyalarda kopuk gelişen bilimsel açılımların ışığında devinen uygarlık, yakın tarihimizde bir takım geri dönüşümleri zor felaketlere yol açmıştır. Üretilen fikrin veya edinilen gelişmenin neye hizmet ettiği ve ne gibi sonuçlar doğurduğu sorusu toplumun kanaatinde yer etmeye başlamıştır.

Zamanla birbirlerinden farklılaşmış ve uzaklaşmış olan disiplinleri bir araya gelmeye çağıran ve farklı perspektifleri birbirlerine sorgulatan anlayışın en büyük kamçısı, içinde yaşadığımız bilgi devrimi olmuştur. Bilgi devriminin bireysel boyuttaki etkilerinden en belirgin olanı bilginin özgürleştirilmesidir. Kişiler istedikleri bilgiye internetin olanaklarını kullanarak olabildiğince özgürce ulaşabilmektedirler. Günümüzde okul sistemi içinde var olan öğretmenlerin asli görevlerinin yakın geçmişe oranla ciddi bir tavır değişikliğine uğradığını söyleyebiliriz. Çeşitli üniversitelerin ve benzeri eğitim kurumlarının sunduğu eğitim müfredatını başarı ile bitiren kişiler edindikleri diplomalar ile ilgili alanlarda söz sahibi olabilmektedirler. Oysa bilgi günümüzde kişisel tercihlere bağlı olarak edinilebilmekte ve bu sayede kişiselleşme, şahsa ait bir karar mekanizması sonucunda oluşabilmektedir. Bu durumda bir kişiyi belirli bir alanda bilgili kılan, ustalaştıran otoritenin ortadan kalkmakta olduğu iddia konusudur. Bu açıdan kimin sanatçı, kimin bilim insanı ve kimin doktor olduğuna dair bir karmaşa yaşanmaktadır. Özellikle bir merak konusu haline gelen sanat ve bilimin birlikteliği ve ayrımı tartışmaları gölgesinde, yeni bir takım sorgulamalar karşımıza çıkmaktadır. Bugün üniversitelerin sanattan

farklı alanlarından, örneğin bilgisayar mühendisliği bölümlerinden mezun olup sanat eserleri üreten ve sergileyen birçok kişiyi görmemiz mümkündür. Sanatta yer eden geleneğin değişime karşı en büyük direnci, tanımı bir bilinmez olan sanatın takınacağı yeni tutumlar ile anlaşılacaktır. Bir eylemi sanat eserine dönüştüren şey nedir? Belki de en kolaycı yaklaşım böyle bir sorgulamanın anlamsız olduğudur. “Dalgalar” sergisinin katılımcıları incelendiğinde diplomalı sanatçıların %50, ilgili disiplinlerden gelenlerin %16, farklı disiplinlerden gelenlerin ise %34 oranında olduğu gözlemlenmektedir. Öyleyse katılımcıları sanatçı olarak kabul eden kriter nedir? Bir sanat sergisi kapsamında ürettiklerinin sunuluyor olması mıdır? Geleneksel sanat üretiminin yöntemlerinden farklı yaklaşımlarla üretilen çeşitli eserler halen geleneksel sergileme prensipleri ile izleyicilerin beğenisine sunulmaya devam edilmektedir. Üretilen şeylerin sanat eseri olmasını meşrulaştıran, onların sunum şekilleri midir? Sanat üzerine düşünenler yenilikçi yaklaşımlara karşı ortaya koyulması icap eden tavrı derinden bir sorgulama ile bulmaya çalışırken, değerlendirme kriterlerinde ise oldukça hızlı bir zemin kayması yaşanmaktadır. Felsefi sorgulamaları bir kenara iten bilim, elinin uzandığı sanatı ciddi bir tehlike altına sokmaktadır. Sanatın bir amacı, bir söylemi olması ihtiyacı elbette göreceli bir kavram halinde farklı perspektiflerin oluşmasına sebep olmuştur. Bilimin yeniyi bulma dürtüsü, Heidegger'in açığa çıkarma olarak tanımladığı içgüdü, sanatta karşımızda çıkan tekdüze eserlerin sorgulanması gerekliliği konusunda bizleri uyarmaktadır. Eser özelinde göreceli nitelendirmeler ile yapılacak analizlerin çıkarımları hiçbir eseri şaheser haline taşımayacak ve eserin gerçek vücudu ve özü, zamanın acımasız süzgecinden sıyrıldığında anlaşılacaktır.